

Pr. lect. dr. Lucian Farcașiu,
Facultatea de Teologie „Ilarion V. Felea“, Arad

**PRACTICA LITURGICĂ
A SĂVÂRȘIRII TAINEI MASLULUI
ÎN SĂPTĂMÂNA SFINTELOR PATIMI.
O ANALIZĂ ISTORICĂ,
LITURGICĂ ȘI TEOLOGICĂ**

***Abstract:** Our study aims at analyzing from a historical, liturgical and theological point of view the custom of celebrating the Sacrament of Holy Unction during Holy Week. The first part of our study deals with the precedents for Holy Unction during Holy Week, outlining the possible connection set between the Mystery of Healing and the ritual of anointing for the reconciliation of the penitents during Holy Week, highly recurrent in the Christian West. The second part of our research evaluates the historical changes undergone by the current ceremony of Holy Unction performed on Holy Wednesday, following the Greek tradition.*

***Keywords:** liturgical custom; Holy Unction; penitential anointing; Holy Week; Holy Oil; historical, liturgical and theological evaluation.*

Slujba actuală a Tainei Sfântului Maslu, separată de Euharistie, apare în tradiția scrisă a Evhologhiilor de abia din secolul al XV-lea și a fost uniformizată ca rânduială în sânul Bisericii Ortodoxe cel puțin un secol mai târziu. Nici chiar atunci separarea de slujba Euharistiei nu a fost realizată pe deplin – întrucât renunțarea la tradițiile liturgice nu era deloc ușoară – forme mai vechi de slujire a Tainei Sfântului Maslu împreună cu Liturgia perpetuându-se de-a lungul secolului al XVI-lea. Odată cu publicarea *Molitfelnicului Mare*, uniformizarea rânduiei slujbei Sfântului Maslu în Bisericile vorbitoare de limbă greacă s-a produs relativ repede. Prin urmare, dacă dorim să aflăm când anume Taina Sfântului Maslu, sub forma pe care o cunoaștem noi astăzi, a început să fie săvârșită în timpul Săptămânii Mari, trebuie să

eliminăm posibilitatea ca aceasta să fi avut loc înainte de secolul al XV-lea, de vreme ce slujba ca atare nu exista pe atunci. Bineînțeles, este posibil ca Sfântul Maslu, în formele sale primare, să se fi slujit în timpul Săptămânii Mari cu mult înainte de acest moment – opinie pe care nici părintele David Bissias nu o exclude din capitolul dedicat practicii liturgice a săvârșirii Maslului în cadrul Săptămânii Patimilor, din studiul său riguros asupra Tainei Sfântului Maslu¹, la care ne vom raporta în mod constant în analiza noastră.

a. Precedente ale săvârșirii Sfântului Maslu în Săptămâna Mare

Din rânduiala liturgică romană a secolului al IX-lea cunoaștem faptul că Papa sfințea atât Sfântul și Marele Mir folosit la Taina Mirungerii, precum și la alte slujbe, cât și Untdelemnul pentru ungerea bolnavilor, iar practica aceasta era legată deopotrivă de rânduiala specială a reintroducerii penitențelor în Biserică, ce avea loc în Joia Mare². Deși s-ar părea că penitenții erau unși *înainte* de Euharistie, nu se știe însă cu siguranță dacă bolnavii care luau parte la săvârșirea Tainei Sfântului Maslu din cadrul Liturghiei erau unși cu untdelemnul sfințit chiar *în timpul* Euharistiei³. În mod cert, pentru o perioadă de câteva secole, această posibilitate iese din calcul; în tradiția romano-catolică de până la mijlocul anilor 1960, deci de până la cel de-al doilea Conciliu de la Vatican, doar cei aflați pe moarte primeau ungerea cu untdelemn de la Sfântul Maslu.

Nu este sigur faptul că Biserica Răsăriteană a urmat practica Bisericii Apusene din secolul al IX-lea, în ceea ce privește slujba Sfântului Maslu. În orice caz, până la acea vreme se creaseră deja diferențe majore între creștinătatea răsăriteană și cea apuseană cu referire la slujirea liturgică. Divergențele existente erau adesea subiect de controversă, chiar dacă la acea vreme schisma nu se produsese încă.

1. David G. Bissias, *The Mystery of Healing – Oil, Anointing, and the Unity of the Local Church*, Rollinsford, New Hampshire: Orthodox Research Institute, 2008.

2. Elie Méliá, *The Sacrament of the Anointing of the Sick: Its Historical Development and Current Practice*, în *Temple of the Holy Spirit: Sickness and Death of the Christian in the Liturgy*, translated by Matthew J. O’Connell, New York, NY: Pueblo Publishing, 1983, p. 141-143. Consacrarea „Untdelemnului Ungerii“ continuă și astăzi la Roma, deși acum și alți episcopi romano-catolici au privilegiul să-l sfințească.

3. A se vedea în acest sens David G. Bissias, *op. cit.*, p. 188.

Sugerând o paralelă cu ritul apusean din secolul al IX-lea, părintele Melia menționează că Ortodoxia a păstrat rânduiala Maslului în cursul Săptămânii Mari, adăugând doar că săvârșirea acestei Sfinte Taine s-a făcut pentru prima dată în Joia sau în Sâmbăta Mare⁴. Din păcate, el nu discută cauzele și nici nu menționează perioada în care s-ar fi practicat obiceiul respectiv, mulțumindu-se să accepte convingerea liturgistului rus de la începuturile secolului al XX-lea, Krasnoseltzev, care afirmă că Taina Sfântului Maslu din Săptămâna Patimilor este „un vestigiu al ritualului antic al împăcării Bisericii cu păcătoșii care fuseseră supuși unei penitențe publice”⁵. Părintele Calivas pare a fi de acord cu această ipoteză: săvârșirea Sfântului Maslu în Săptămâna Mare „poate fi legată de faptul că în vechime, în creștinism, penitenții erau primiți și iertați în timpul Săptămânii Mari. Taina ungerii cu untdelemn sfințit ar fi putut constitui o parte a procesului de primire a creștinilor căzuți în păcat, împăcați cu Biserica prin Taina Pocăiței”⁶. Kucharek se pronunță vag asupra subiectului, notând că „Biserica greacă a introdus cu mult timp în urmă practica slujirii Tainei Maslului în timpul perioadelor de penitență, mai ales în cursul Săptămânii Mari”⁷. Putem observa, astfel, că există un consens între opiniile liturgiștilor amintiți în ceea ce privește slujirea Maslului din Săptămâna Mare și vechea rânduială a reprimirii penitenților în sânul Bisericii, deși o temporalitate precisă asupra acestei practici nu ne este dată.

Cel mai neclar aspect rămâne răspunsul la întrebarea dacă săvârșirea Tainei Sfântului Maslu pentru bolnavi și ritualul pentru împăcarea penitenților cu Biserica aveau loc în cadrul aceleiași slujbe sau dacă era vorba despre două rânduieli diferite. Este foarte posibil ca slujba ungerii pentru bolnavi și cea pentru reprimirea penitenților să se fi suprapus ca structură și conținut, una venind să o completeze pe cealaltă, până la urmă cele două contopindu-se într-una singură⁸.

Într-adevăr, din *Epistola Sfântului Iacov* și din comentariile patristice timpurii ale unor autorități bisericești precum Origen, Sfântul Ciprian al

4. Elie Mélia, *op. cit.*, p. 158.

5. *Ibidem*, p. 158-159.

6. Alkiviadis C. Calivas, *Great Week and Pascha in the Greek Orthodox Church*. 1992, Brookline, MA: Holy Cross Orthodox Press, 1999, p. 45.

7. Casimir Kucharek, *The Sacramental Mysteries: A Byzantine-Slav Liturgy of St. John Chrysostom: Its Origin and Evolution*, Allendale, NJ: Alleluia Press, 1974, p. 257.

8. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 189.

Cartaginei, Sfântul Ioan Hrisostom ș.a., reiese că exista o paralelă între boala fizică și boala spirituală, produsă de păcat, ca să nu mai vorbim despre vindecarea prin pocăință. În acest sens, este posibil ca rugăciunile din slujba actuală a Maslului, în care nu se face referire directă la boala fizică, ci mai mult la îmbolnăvirea sufletească prin păcat și la iertare, să fi fost incluse ca parte a rânduiei complexe a Tainei ungerii cu untdelemn sfințit, rânduială care – reamintim – cuprindea inițial și ritualul iertării și al reprimirii penitenților în Biserică, din Săptămâna Patimilor. În sprijinul acestei teze părintele David G. Bissias aduce și mărturia rugăciunii finale de iertare, rostită la sfârșitul slujbei Maslului, care îl îndeamnă pe primatorul Ungerii să se apropie de ceilalți participanți la slujbă, fapt care ne face să credem că ea nu se referea neapărat la un bolnav ținut la pat, ci este mai degrabă o rugăciune de dezlegare, asemănătoare molitfei de la Spovedanie – ceea ce lasă din nou loc asocierii dintre rânduiala Tainei Maslului și cea a reprimirii penitenților în Biserică din timpul Săptămânii Mari a Postului Paștilor⁹. Bissias confirmă că similitudinea acestei rugăciuni cu rugăciunea din zilele noastre de la Taina Sfintei Spovedanii este în mod evident axată mai mult asupra împăcării penitentului cu Dumnezeu, decât pe vindecarea de boală¹⁰. Poate că aceeași rânduială – ungera cu untdelemn sfințit a bolnavilor – a ajuns să îndeplinească în timp două scopuri, având în vedere că rânduiala noastră actuală din *Molitfelnice* se referă, într-un dublu sens, atât la vindecare, cât și la iertare. Este foarte clar, așadar, faptul că rânduiala Maslului, care a pornit de la necesitatea slujirii membrilor bolnavi ai comunității, ajunge să fie săvârșită și pentru grupuri de persoane care nu sufereau, în primul rând, de o boală fizică, dar aveau în mod sigur nevoie de vindecare *sufletească*, prin pocăință și împăcarea cu Biserica. Această chestiune merită însă să fie cercetată mai amănunțit.

Negreșit, a existat cândva și în Răsăritul creștin o rânduială a ungerii pentru reprimirea penitenților în Biserică, în cursul Săptămânii Mari și în

9. *Ibidem*.

10. Ioannis M. Fountoulis, *Akolouthia tou euhelaiou (Order of the Euchelaion)*, vol. 15, „Keimena Leitourgikes“ (Liturgical Texts), Thessaloniki, Greece: 1978, p. 25, notează că rugăciunea de iertare care este citită în timp ce Evanghelia este ținută pe capul persoanei care vine la săvârșirea Tainei Maslului „nu se găsește în toate manuscrisele“. El nu fixează o dată precisă pentru apariția acestei rugăciuni, ceea ce înseamnă că ea a fost introdusă mai recent în textul slujbei, probabil în secolul al XVII-lea, cel mai târziu.

alte zile de sărbătoare. De asemenea, este posibil ca această rânduială să fi fost similară sau identică, la vremea respectivă, cu rânduiala ungerii bolnavilor, înainte de dezvoltarea actualei slujbe separate a Tainei Maslului¹¹. După cum untdelemnul pentru ungerea bolnavilor era sfințit în timpul Euharistiei, tot așa și untdelemnul pentru ungerea penitenților putea fi sfințit în timpul privegherii, posibil cu aceeași rugăciune de sfințire a uleiului folosită în cadrul Utreniei¹². Astfel, este foarte probabil ca la început să nu fi existat nicio diferență între untdelemnul Maslului săvârșit pentru cei bolnavi și cel folosit pentru alte scopuri, cum ar fi ungerea de la Botez, Hirotonirea, slujba de înmormântare ș.a.m.d. Diferența *majoră* dintre cele două rânduieli – a ungerii bolnavilor și a ungerii penitenților – ar fi fost dată de rugăciunile care însoțeau, după caz, ritualul aplicării untdelemnului pe trupul bolnavului sau pe cel al penitentului¹³. O altă posibilă diferență ar consta în aceea că penitenții erau unși cu untdelemn *înainte* de împărtășirea cu Sfintele Taine, mai exact la momentul Vohodului Mare al Sfintei Liturghii, ca semn al împăcării lor cu Dumnezeu, în vreme ce bolnavii primeau ungerea *după* împărtășirea cu Sfintele Taine. Aceasta din urmă este o practică aproape universală conform manuscriselor care mărturisesc despre coinciderea Maslului cu slujba Euharistiei. Potrivit unui astfel de scenariu – în viziunea lui Bissias – nu există absolut niciun motiv pentru a-i împiedica pe penitenți și pe bolnavi de la a fi unși cu același untdelemn, în cadrul aceluiași ritual euharistic, deși în momente diferite din desfășurarea lui¹⁴.

În orice caz, este puțin probabil ca obiceiul săvârșirii Maslului în cursul Săptămânii Mari să fi fost o tradiție neîntreruptă și universală legată de reprimirea penitenților în comunitatea bisericească, de vreme ce pocăința sau pedepsirea „publică“ a acestora a dispărut în mod treptat din Biserica Răsăriteană după secolul al V-lea sau al VI-lea; procesul a fost mult mai îndelungat în Apus și în celelalte patriarhii ale Răsăritului, de pildă la coptii egipteni și la nestorienii. Până în secolul al XII-lea, mult mai „nouă“ rânduială a Sfintei Spovedanii, așa după cum o cunoaștem și noi

11. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 190.

12. *Ibidem*.

13. *Ibidem*.

14. *Ibidem*.

azi, a început să înlocuiască orice altă slujbă de ungere pentru penitenți în Imperiul Bizantin¹⁵. Cu toate acestea, în secolul al XVI-lea, în Biserica Ortodoxă a Georgiei se mai păstra încă un ritual de reprimire a penitenților în Biserică – un ritual de pocăință, în mare parte bazat pe modelele grecești anterioare, de altfel, de mult dispărute din manuscrisele grecești de la acea vreme, nemaifiind în uz. Deși asemănătoare „la suprafață“ cu Taina Sfântului Maslu, părintele Melia afirmă că rânduiala de penitență regăsită în Biserica georgiană conținea „modificări care o recomandau drept o entitate independentă“, deci ca o slujbă de sine stătătoare¹⁶. În orice caz, nu există nicio specificație că rânduiala respectivă ar fi fost oficiată în Săptămâna Mare. A existat, cu siguranță, un moment în care acest obicei al ungerii penitenților a dispărut ca practică formală, oficială, deși este posibil, totodată, ca el să fi supraviețuit într-o formă alterată, influențând slujba Maslului în obștile parohiale¹⁷. Este posibil, de asemenea, ca o introducere târzie a Maslului în cadrul slujbelor parohiale din Săptămâna Mare să fi avut loc din motive legate de reprimirea, de iertarea penitenților; iar aceasta nu doar ca un „vestigiu“ al unui obicei neîntrerupt, ci mai degrabă ca o „reamintire“ a unui vechi ritual, ce-i drept, o reamintire mai mult accidentală din moment ce mulți alți factori sunt implicați în joc. Prin urmare, mai corect ar fi ca această *ungere a penitenților* (a celor căzuți în păcate grele) să se descrie drept o *ungere de penitență* (de iertare, de pocăință), și, în acest sens, socotim că este mai nimerit să descriem rânduiala Tainei Maslului, săvârșită mai ales în Săptămâna Sfințelor Patimi, ca pe o *ungere penitențială*¹⁸.

Bineînțeles, toate aceste aspecte nu ne îndreptățesc să credem că Maslul nu putea fi săvârșit în mod ocazional în Săptămâna Sfințelor Patimi, atunci când ungera cu untdelemn sfințit a bolnavilor sau muribunzilor era absolut necesară. De pildă, părintele Bissias amintește despre un manuscris din secolul al XIV-lea care indică schimbări în tipicul slujbei, în cazul în care Taina Sfântului Maslu trebuia să aibă loc în cursul Săptămânii Mari. Aceste instrucțiuni se referă, așadar, la slujirea ocazională a Maslului, separată de cea a Euharistiei – de vreme ce Sfânta Liturghie nu

15. Kucharek, *op. cit.*, p. 239-240.

16. Vezi dezbaterile din Mélia, *op. cit.*, p. 148-151.

17. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 191.

18. *Ibidem*.

poate fi săvârșită în timpul zilelor Săptămânii Mari, până la Vecernia din Vinerea Sfântă. Ca atare, nu este vorba de o slujire regulată a Maslului în cadrul Săptămânii Patimilor, ziua săvârșirii slujbei nefiind „fixată“ în săptămână¹⁹. În orice caz, această rânduială nu este cea pe care o cunoaștem noi astăzi, existând dovezi substanțiale care sugerează că „fixarea“ unei zile din Săptămâna Mare pentru săvârșirea Sfântului Maslu apare mult mai târziu, după secolul al XIV-lea²⁰.

Înainte de a trece mai departe, amintim că actuala slujbă din *Marele Molitfelnic* menționează săvârșirea Tainei Maslului pentru un singur primitor al ungerii – un om bolnav sau aflat în suferință. Nu se cunosc motivele și nici momentul în care slujba a început să fie săvârșită pentru întreaga comunitate de credincioși, iar ungera să fie făcută pentru toți cei prezenți, bolnavi sau nu. În orice caz, putem reține faptul că, în vreme ce rânduiala contemporană a Maslului presupune un singur primitor al ungerii, în vechime nu s-a procedat dintotdeauna la fel în cadrul ritualului.

Cunoaștem faptul că privegherile pentru grupurile de persoane suferinde – bolnave sau infirme – s-au înregistrat încă din secolele al VII-lea și al VIII-lea²¹. Părintele Bissias apreciază că aici putem afla sursa Maslului ca rânduială *de obște*, oferită întregii adunări, ungera fiind făcută tuturor celor care veneau la Biserică pentru vindecare. De asemenea, știm că și atunci când slujba era săvârșită într-o casă, deci în particular, pentru o persoană suferindă, ceilalți membri ai „adunării parohiale“, care se strângeau în casa respectivă, primeau la rândul lor ungera: membrii familiei persoanei bolnave, membrii clerului și, de cele mai multe ori, toți cei prezenți.

19. Vezi Fountoulis, *op. cit.*, p. 20, referindu-se la Codexul de la Sinai 981 (datarea lui din secolul al XIV-lea este furnizată de Kucharek, *op. cit.*, p. 255). Aceasta este referința cea mai timpurie despre săvârșirea Maslului în timpul Săptămânii Mari. Conform spuselor lui Fountoulis, manuscrisul oferă indicații asupra cântării unui număr de tropare festive în cinstea diferiților sfinți, în timpul slujbei. Totuși, adaugă el, „Când [slujba, n. n.] Maslului se săvârșește în timpul Săptămânii Mari, toate acestea sunt omise, iar apolisul sau condacul zilei sunt rostite [nu cântate, n.n.]“. Aceasta indică faptul că slujba nu era specifică doar Săptămânii Patimilor, câtă vreme modificările precizate mai sus trebuiau făcute doar dacă slujba era săvârșită în această perioadă. Este foarte curios faptul că Fountoulis nu pune deloc în discuție relația Tainei Maslului cu Săptămâna Mare, deși această practică este una obișnuită în Grecia.

20. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 192.

21. *Ibidem*.

De fapt, conform textului unora din manuscrisele premergătoare ritualului contemporan, atunci când Maslul coincidea cu săvârșirea Euharistiei, întreaga adunare care participa la Sfânta Liturghie se deplasa apoi la casa persoanei bolnave. De aceea este foarte probabil ca, atunci când Maslul se desfășura pentru îndeplinirea unei nevoi stringente, deci pentru un mădu-lar al obștii, grav bolnav, toți ceilalți membri ai Bisericii să se adune acolo unde era nevoie, pentru primirea ungerii²².

Potrivit lui Bissias, unul dintre manuscrisele din secolul al XI-lea menți-onează faptul că Maslul era o parte componentă obișnuită a slujbei săvârșite la marile praznice ale Bisericii, inclusiv în prima Sâmbătă din Postul Mare (dedicată Sfântului Teodor Tiron) și în Sâmbăta lui Lazăr (ziua dinaintea Duminicii Floriilor și începutul Săptămânii Mari)²³. De astă dată, ritualul ungerii cu untdelemn sfințit pare să facă referire la o săvârșire a Tainei pen-tru întreaga comunitate și nu anume pentru persoanele suferinde. Rânduiala provine dintr-o perioadă în care săvârșirea Maslului încă mai coincidea cu Euharistia, suprapunându-se unui moment din ritualul Privegherii. Manus-crisul precizează că, la anumite sărbători, Sfântul Maslul nu era săvârșit în cadrul Utreniei în formă prescurtată, ci era așezat la finalul Utreniei întregi, adică a Privegherii, în cadrul căreia Vecernia era urmată imediat de Utrenie, deci momentul săvârșirii Maslului era chiar înainte de săvârșirea Euharis-tiei. Această informație sugerează, așadar, o slujbă separată în mod normal de Euharistie și totuși aflată în strânsă legătură cu aceasta, dacă ținem cont

22. *Ibidem*, p. 193.

23. Potrivit lui Fontoulis, *op. cit.*, p. 15, notăm faptul că rânduiala tipiconală a unei Utrenii cu Ungere, scurtate, s-a transformat într-o Utrenie „întreagă“, urmată de rugăciunile preoților pentru Ungere în zilele de mare sărbătoare și în zilele de pomenire a unor sfinți mari. De asemenea, conform lui Fontoulis, un manuscris din secolul al XI-lea ne oferă o „mărturie clară“ a slujirii Ungerii în prima sâmbătă din Postul Mare și în Sâmbăta lui Lazăr. Hutcheon, în lucrarea sa, *The Euchelaion – The Mystery of Restoration: Anointing in the Byzantine Tradition*, în „Worship“, 76: 1, 2002, p. 33, pretinde, fără a cita, că această tradi-ție târzie își are originea „în locuri unde fie persoane, fie comunități monahale se pregăteau să primească Euharistia ca o încununare a Marelui Post“. El susține că acest obicei își are începuturile în „perioada de mijloc a Imperiului Bizantin“ și, la fel ca Fontoulis, arată că Ungerea era săvârșită în prima sâmbătă din Postul Mare și în Sâmbăta lui Lazăr încă din se-colele al XI-lea și al XII-lea. Hutcheon adaugă, fără dovezi, o observație pe care Fontoulis se pare că nu a vrut să o facă: „Cândva în această epocă, obiceiul slujbei parohiale a Ungerii din Miercurea Mare s-a generalizat și s-a menținut până în zilele noastre printre ortodocșii greci și arabi“ (citată la David G. Bissias, *op. cit.*, p.193).

de faptul că Privegherea întregă (Vecernia și Utrenia) nu reprezintă altceva decât o pregătire a noastră pentru slujba Dumnezeieștii Liturghii. Săvârșirea Maslului, și deci a ungerii, fie la sfârșitul Vecerniei, fie la sfârșitul Utreniei, înaintea Dumnezeieștii Liturghii, reprezintă un fapt mai degrabă interesant, nefiind o excepție de la regula generală de săvârșire a Vecerniei sau a Utreniei – regulă potrivit căreia untdelemnul binecuvântat la sfârșitul Vecerniei, în cadrul rânduiei Litiei era folosit pentru ungerea solemnă a credincioșilor, în cadrul Utreniei, la momentul Laudelor, după cum prevede și rânduiala din *Tipicul Sfântului Sava*²⁴.

Pornind de la cele enunțate de el mai sus, Bissias își pune întrebarea dacă este posibil ca această rânduială a ungerii să fi evoluat dintr-un obicei mai timpuriu al săvârșirii Maslului în cadrul privegherii de la marile sărbători, caz în care ungerea de la sfârșitul Utreniei ar constitui un „vestigiu“ al Maslului, sau chiar dimpotrivă. El ia în calcul varianta ca ungerea obișnuită cu untdelemnul sfințit la Utrenie, în cadrul Privegherii de la marile sărbători, să fi fost preluată în unele locuri pentru a cuprinde și rugăciunile pentru cei bolnavi, precum și ungerea de la Maslu²⁵. În orice caz, teologul liturgist grec, Fountoulis, referindu-se la același manuscris din secolul al XI-lea, ne relatează că la momentul respectiv, deja în unele locuri Maslul era detașat de Euharistie, fiind integrat în rânduiala Utreniei. Ceea ce se poate spune însă cu certitudine este faptul că la marile sărbători și la zilele cu o solemnitate specială, Utreniile erau foarte extinse ca rânduială, ceea ce include și posibilitatea săvârșirii Tainei Maslului în cadrul lor.

Detașarea treptată a Maslului de Euharistie era mai degrabă o chestiune de excepție la data respectivă, manuscritele indicând faptul că Taina era săvârșită, între secolele al XI-lea și al XV-lea, în diverse feluri. Totuși, desprinderea ei de săvârșirea Euharistiei îi permitea să fie oficiată și în zilele în care nu se slujea Sfânta Liturghie, adică în toate zilele Postului Mare și în Săptămâna Patimilor²⁶. Afirmția lui Kucharek privind introdu-

24. A se vedea despre aceasta la David G. Bissias, *op. cit.*, p. 194.

25. *Ibidem*.

26. În tradiția ortodoxă răsăriteană, Postul Mare se termină oficial în vinerea premergătoare Sâmbetei lui Lazăr și Duminica Floriilor, și, de aceea, nu include Săptămâna Mare. În cărțile de cult, Săptămâna Mare în sine se considerată că începe cu Duminica Floriilor, odată cu săvârșirea Utreniei Lunii celei Mari. Constantin Papagiannis, în lucrarea sa, *The Holy and Great Week*, Athens, Greece: Apostoliki Diakonia, 1990, p. 8-9, furnizează dovezi

cerea „slujbei Maslului în cadrul perioadelor de penitență din cursul anului bisericesc, mai ales în cadrul Săptămânii Mari din Postul Paștilor“, este de un interes deosebit în această privință²⁷.

Încă din vremuri străvechi, natura penitențială a Postului Mare era atât de intensă, încât zilele de post (mai ales cele din cursul săptămânii) erau gândite ca fiind incompatibile cu Sfânta Liturghie, aceasta fiind întotdeauna un motiv de sărbătoare, plină de bucurie. De altfel, ungerea înainte de începerea postirii este întru totul conformă cu învățăturile Domnului: „*Când postiți, nu fiți triști ca fărnicii; că ei își smolesc fețele, ca să se arate oamenilor că postesc. Adevărat grăiesc vouă, și-au luat plata lor. Tu însă, când postești, unge capul tău și fața ta o spală, Ca să nu te arăți oamenilor că postești, ci Tatălui tău care este în ascuns, și Tatăl tău, Care vede în ascuns, îți va răsplăti ție*“ (Matei 6, 16-18).

Ungerea însoțea postirea și tocmai de aceea Biserica, în unele locuri, a introdus-o la începutul perioadei de post. Este dificil de precizat când anume a început această practică²⁸. Cel mai probabil, ea nu s-a identificat la început cu Maslul pentru cei bolnavi, dar, pe măsură ce slujba liturgică a început să poarte un caracter penitențial din ce în ce mai pronunțat, încorporarea în rânduielile perioadei postului avea să fie un „pas firesc“ pentru întreaga adunare. Mulți ortodocși săvârșesc astăzi Maslul la începutul Postului Mare, al Postului Crăciunului (din 15 noiembrie până în 24 decembrie), în Postul Sfinților Apostoli (din Lunea de după Duminica Tuturor Sfinților până în 29 iunie) și în Postul Adormirii Preacuratei (din 1 până în 15 august).

---

suficiente conform cărora acesta ar fi un fenomen mai recent, cel mai probabil având la bază deciziile editorilor care au publicat slujbele Săptămânii Mari fără a include și slujbele Duminicii Floriilor. Fiecare săptămână începe, clar, cu o Duminică, zi care este deopotrivă prima și a opta, încununând sfârșitul unei săptămâni și anunțând începutul uneia noi. Paștele este prima zi din Săptămâna Luminată. Astfel, Săptămâna Mare, pentru a fi o săptămâna întreagă, include Duminica Floriilor, dar nu și Sâmbăta lui Lazăr, această zi constituind o sărbătoare care este așezată între sfârșitul Postului și Săptămâna Mare.

27. Kucharek, *op. cit.*, 257.

28. Se poate stabili o paralelă cu obiceiul apusean de a marca începutul Marelui Post prin „ungerea“ cenușii (prima Miercuri din Post – Miercurea Cenușii), care se pare că ar avea originile undeva în secolul al VI-lea, ca parte a slujbei de împăcare și reprimire a penitenților în sânul Bisericii. Prima mărturie clară a slujbei în vremea Postului ne-a rămas din anul 960. Vezi, în acest sens, Lawrence E. Mick, *Ash Wednesday: Our Shifting Understanding of Great Lent*, Catholic Update, February, 2004. <http://www.american-catholic.org/newsletters/cu/ac0204.asp>.

Oricum, Bissias presupune că slujba Maslului nu a fost adoptată de la bun început pentru simpla ungere cu untdelemn sfințit, administrată la începutul perioadei posturilor de durată din cursul anului liturgic. Până în secolul al XI-lea găsim Maslul asociat, în principal, zilelor de sărbătoare, și nu posturilor. Relatarea lui Fountoulis privind manuscrisul din secolul al XI-lea îl înfățișează conținând dovada săvârșirii Tainei Maslului în prima sâmbătă din Postul Mare și în Sâmbăta lui Lazăr din același post, or, aceste zile nu sunt zile de post aspru din Postul Mare, având dezlegare la untdelemn și vin. În plus – aspect esențial – să nu uităm că ambele culminează cu săvârșirea Euharistiei. Zilele săptămânii din vremea Postului Mare nu erau zile „de sărbătoare“, în sensul că în ele nu se săvârșea Euharistia, în schimb, Sâmbetele și Duminicile Postului Mare erau prilejuri „euharistice“. În acest sens, ne reamintim că Maslul era strâns legat de Euharistie, fiind privit mai degrabă ca „parte“ a ei, înainte de perioada în care a început să fie oficiat în mod separat. Altfel spus, în ciuda oricărui caracter penitențial pe care îl conține slujba Maslului, aceasta a rămas – ca, de altfel, toate practicile liturgice – o slujbă specifică zilelor de mare sărbătoare²⁹.

Totuși, un obicei similar al ungerii credincioșilor cu untdelemn sfințit în timpul perioadelor de pocăință se regăsește chiar și în tradiția Bisericii copte necalcedoniene și în alte tradiții creștin-răsăritene, fapt care demonstrează că rânduiala Maslului are rădăcini istorice adânci. Putem, de asemenea, observa că în aceste tradiții amintite, precum în Biserica Asiriană de Răsărit (adică nestoriană), slujba Maslului nu este o simplă Taină a vindecării bolnavilor, așa cum este ea privită, în general, astăzi, în Biserica Ortodoxă. Ungerea cu untdelemn sfințit era păstrată și pentru a sluji, ca semn al sfințirii, în diverse alte contexte liturgice, precum în slujbele de inițiere (Botezul), Pocăința, Maslul, Hirotonia ș.a.m.d., după cum găsim și în creștinătatea răsăriteană înainte de secolul al XV-lea³⁰.

Chiar și așa, în timp ce obiceiul ungerii în scop penitențial la începutul Posturilor poate explica, în parte, modul în care Maslul a început să fie săvârșit pentru întreaga adunare a unei parohii, și nu doar pentru cei suferinzi, care erau în nevoie, nu ne putem explica totuși cum s-a ajuns la încorporarea Mirungerii în chiar *mijlocul* Săptămânii Mari. Majoritatea

29. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 196.

30. *Ibidem*.

Bisericilor ortodoxe Răsăritene nu au adoptat în tradiția lor un asemenea obicei și multe încă nu săvârșesc Maslul la o dată „fixă“ din an, referindu-ne aici și la perioadele de post³¹.

b. O privire prin fereastra trecutului

Momentul introducerii rânduiei Maslului, așa cum îl cunoaștem în zilele noastre din *Molitfelnice*, în cadrul Săptămânii Mari rămâne obscur și nedefinit. După părerea aceluiași teolog Bissias, ne stă la dispoziție o paletă largă de posibilități. Cel mai probabil, acest fapt a avut loc după apariția manuscrisului din secolul al XIV-lea care prevedea anumite schimbări în rânduială, de pildă omiterea troparelor sfinților *dacă* Maslul se săvârșea în timpul Săptămânii Mari. Totuși, există anumite dovezi directe care ne permit să facem presupuneri pertinente în ceea ce privește originea săvârșirii Tainei Maslului în Săptămâna Patimilor.

În primul rând, în ceea ce privește relația actuală dintre Maslu și Săptămâna Mare, putem observa că săvârșirea acestei Sfinte Taine, ca slujbă distinctă, perturbă oarecum „atmosfera“ liturgică și „ritmul“ dat de succesiunea slujbelor zilnice din Săptămâna Mare, printre care numărăm Vecernia, Utrenia, Ceasurile și Pavecernița. Slujba actuală a Tainei Maslului, amintind de un cadru de sărbătoare – după cum am reținut deja din practica săvârșirii lui în zilele cu prilej festiv – nu este în ton cu solemnitatea și sobrietatea primelor patru zile ale Săptămânii Mari, și nici nu este direct legată de pomenirile sau inmografia Săptămânii Patimilor Domnului³². Slujba actuală a Maslului, conform textului din *Molitfelnic*, decurge fără schimbări sau modificări de orice fel, chiar atunci când slujirea lui se face în timpul Săptămânii celei Mari. Faptul este semnificativ pentru problema în discuție, ținând cont că în manuscrisul din secolul al XIV-lea am

31. *Ibidem*.

32. Putem compara aceasta, de exemplu, cu imnele compuse pentru rânduiala ungerii cu „ulei sfințit“ la sfârșitul Utreniilor la privegherile de toată noaptea, de la sărbătorile din 29 iunie, 6 și 29 august. La momentul primei tipări a Mineielor (între anii 1526-1548, conform lui Calivas, *Aspects of Orthodox Worship*, vol. 3, *Essays in Theology and Liturgy*, Brookline, MA: Holy Cross Orthodox Press, 2003, p. 269-270, aceste compoziții erau deja incluse). La acea vreme apăruse deja o modificare a rânduiei obișnuite, datorită solemnității sărbătorilor. Acesta nu este cazul în ceea ce privește obiceiul contemporan al săvârșirii Sfântului Maslu în timpul Săptămânii Mari.

putut identifica anumite prescrieri privitoare la modificările aduse Maslului, dacă se săvârșea pentru bolnavi în cursul zilelor Săptămânii Mari. Putem presupune că, dacă slujirea Maslului în timpul Săptămânii Mari ar fi constituit un obicei neîntrerupt, schimbările menționate s-ar fi păstrat până la noi, chiar și atunci când textul slujbei ar fi început să cunoască diverse „ajustări“ odată cu trecerea timpului. Într-adevăr, este remarcabil faptul că și acum, după cel puțin un secol de slujire a Maslului în vremea Săptămânii Mari, nu există nicio modificare a rânduielii sale atunci când este oficiat în timpul Săptămânii Patimilor; niciunul dintre imnele proprii Miercurii sau Jorii celei Mari (ziua liturgică propriu-zisă) nu sunt prescrise în săvârșirea ritualului.

La apariția primei ediții tipărite a *Triodului* (Veneția, 1522), cartea conținea imnele și ordinea „schimbătoare“ a Săptămânii Mari, în contrast cu părțile „fixe“ ale slujbelor oficiate zilnic, însă, nici de această dată nu apare nicio mențiune specială legată de săvârșirea slujbei Maslului în cadrul Săptămânii Patimilor. Nu există, așadar, nicio dovadă a unei sinteze liturgice care să cuprindă rânduiala specifică zilei respective din Săptămâna Mare în combinație cu Taina Maslului. Or, la acest moment, adică în secolul al XVI-lea, imnografia pentru Săptămâna Mare și ordinea slujbelor ei erau deja complete, atât în ceea ce privește slujbele zilnice, cât și în ceea ce privește slujirea Liturghiei Darurilor mai înainte sfințite în primele trei zile ale acestei Săptămâni³³. Acesta este un argument foarte solid împotriva unei includeri timpurii a Maslului, ca slujbă de obște, în Săptămâna Mare, nefiind totuși o dovadă absolută împotriva acestei posibilități. Majoritatea edițiilor grecești ale *Triodului* nu se referă în niciun fel la săvârșirea Maslului, iar cele care totuși o fac, includ observații sau texte care se referă la acest obicei, ca la o adăugire recentă³⁴. De aceea, spijinindu-ne pe cele mai

33. A se vedea Calivas, *op. cit.*, p. 6-7, care notează, de asemenea, că în timp ce imnografia era deja stabilită la acea vreme, modalitatea de slujire a rânduielilor (procesionile, momentele slujbei etc.) nu era încă stabilită.

34. Edițiile inițiale tipărite ale *Triodului* și *Penticostarului* (Veneția, 1568) încă stau la baza actualelor ediții care, de multe ori, nu sunt decât reeditări ale celor dintâi. *The Lenten Triodion* (editată și tradusă de Maica Maria și Kallistos Ware care au consultat diferite versiuni și ediții atât în greacă, cât și în slavonă) nu fac nicio mențiune a Ungeriei în textele slujbelor. Kallistos Ware doar menționează, în comentariul introductiv la Vecernia Sfintei și Marii Zile Miercuri, că Ungerea „este slujită în biserică și toți sunt unși“ (*The Meaning of the Great Fast*, în *The Lenten Triodion*, edited and translated by Mother Mary and

timpurii volume tipărite ale *Triodului*, putem deduce că Maslul nu apare ca o practică frecventă în timpul Săptămânii Mari în mănăstirile grecești din secolul al XVI-lea, având în vedere că manuscrisele de la baza *Triodul* tipărit erau, în general, scrieri monastice³⁵.

În plus, în secolul al XV-lea, chiar înainte de stabilirea imnologiei Săptămânii Mari și de tipărirea *Triodului*, avem mărturia Sf. Simeon al Tesalonicului care ne arată indirect că Maslul nu era o slujbă foarte obișnuită printre credincioșii acelor vremuri: „Există oameni credincioși care au recurs în timpul vieții lor la Taina Vindecării, ca refacere [a trupului] și pentru iertarea de păcate...”³⁶. Cu toate că Sfântul Simeon discută în context folosirea untdelemnului sfințit în cadrul slujbei înmormântării, pare aproape evident faptul că nu era un lucru obișnuit pentru credincioșii din vremea aceea să vină la biserică în timpul Săptămânii Mari pentru a participa la Maslu, altfel – după cum consideră și părintele Bissias – toți ar fi fost „nevoiți” să „recurgă” la Taina Vindecării pe parcursul vieții lor! (Ceea ce infirmă practica săvârșirii Maslului nu doar pentru bolnavi, ci pentru întreaga obște, în regiunea Tesalonicului, la începutul secolului al XV-lea)³⁷.

În schimb, săvârșirea Sfântului Maslu în Săptămâna Mare era în trecut o practică obișnuită în Biserica Rusiei, care însă acum a încetat. Înainte de 1917, săvârșirea Maslului în cursul Săptămânii Patimilor era în mod constant făcută în Moscova, Novgorod și în alte câteva locuri, această tradiție fiind, nu cu mult timp înainte, răspândită aproape în întreaga Rusie. Dacă slujba Maslului a fost săvârșită în secolele al XVIII-lea, al XIX-lea sau chiar al XX-lea, cel mai probabil că aceasta ținea de rânduiala actuală a Tainei, și nu era conformă rânduielilor liturgice ale înaintașilor. Nu există nicio indicație asupra motivului pentru care a încetat slujirea Maslului în

---

Archimandrite Kallistos Ware, 1978, Boston, MA: Faber and Faber, 1984, p. 60). În ediția grecească a *Triodului*, publicată de Phos în anul 1983, referirea la *Micul Molitfelnic* este o evidență clară a unei inserții ulterioare, pentru că aceasta nu exista la momentul primei tipăriri a *Triodului*.

35. Un răspuns mai exact ar necesita o examinare mai atentă a tipicului mănăstiresc și a manuscriselor liturgice, de unde derivă majoritatea manuscriselor *Triodului* tipărit. Oricum, nici aceasta nu ar conferi o dovadă elocventă referitoare la includerea sau absența slujbei în și din uzul parohiilor.

36. După cum citează și traduce Mélia, in *The Sacrament of the Anointing of the Sick*, *op. cit.*, p. 146, n. n.

37. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 200.

săptămâna Patimilor în Rusia, după cum nu sunt indicații clare nici despre vremea în care ea a început³⁸.

La o primă vedere, nu pare ca obiceiul să își fi avut originea printre ruși, fiind universal numai printre greci și arabi, iar în alte locuri, fiind observat doar ocazional. Poate că rușii au adoptat practica pentru o vreme, ea nereușind să supraviețuiască evenimentelor și calamităților perioadei 1917-1918 (Revoluția Rusă). De altfel, dacă luăm în considerare că obiceiul rusesc al slujirii Tainei a încetat în 1917, putem constata și singuri că schimbarea a intervenit ca răspuns la noile condiții create în țară în urma revoluției³⁹. În orice caz, ar fi posibil ca practicile grecești să se fi infiltrat aici prin contactul dintre călugării ruși și greci în Sfântul Munte Athos⁴⁰. Pe de altă parte, s-ar putea ca practica rusească să nu aibă, de fapt, nicio legătură cu tradiția contemporană din Bisericele grecești și arabe, situație în care am putea-o considera, cu adevărat, un „vestigiu“ al slujbei de penitență și împăcare cu Biserica, după cum sugerează Krasnoseltzev⁴¹. Sau – ceea ce ar constitui o răsturnare foarte curioasă, deși nu imposibilă a evenimentelor – se poate ca grecii să fie cei care au adoptat obiceiul rusesc, obicei care a persistat astfel în afara hotarelor Rusiei⁴². La sfârșitul secolului al XVII-lea și începutul celui de-al XVIII-lea, Rusia țaristă deținea influența asupra întregii regiuni a Balcanilor și tindea, la vremea respectivă, să acționeze ca „protectoare“

38. Vezi Paul Meyendorff, *The Anointing of the Sick: Some Pastoral Considerations*, în „Saint Vladimir's Theological Quarterly, 32: 2-3, 1991, p. 250; și Méliá, *op. cit.*, p. 158-159. Cyprian Robert Hutcheon, *op. cit.*, p. 33, pretinde că mănăstirile slave „au început să slujească Maslul penitențial în zilele de Miercuri și Sâmbătă ale Săptămânii Mari“ în secolul al XVI-lea și „s-au diminuat pe măsură ce rânduiala lui Petru Movilă a devenit normativă în întreaga Biserică Rusă“.

39. Despre evenimentele din Rusia în această perioadă vezi Kallistos Ware, *The Orthodox Way*, Oxford, U.K.: A. R. Mowbray and Co., 1979, Reprint, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary, 1993, p. 137-138, 152 ș.u.; și o abordare mai detaliată la Dimitry Pospelovsky, *The Russian Church Under the Soviet Regime*, vol. 1, Crestwood, NY: St. Vladimir's Seminary Press, 1984, p. 19-39. Un astfel de împrumut nu ar fi fost fără precedent, deși putem admite că e puțin probabil. În secolul al XVII-lea, Biserica Rusiei a inițiat o serie de reforme liturgice, majoritatea fiind împrumutate de la Constantinopol. Reformele au fost adesea controversate și au dus la îndelungata schismă a stiliștilor. Despre reformele din Rusia și perioada schismei, vezi Ware, *op. cit.*, p. 119-125.

40. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 201.

41. Vezi p. 2.

42. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 201.

a creștinătății ortodoxe aflate sub dominația Imperiului Otoman. Așa după cum călugării ruși ar fi putut aduce practica grecească în patria lor, de la Muntele Athos, tot astfel se poate explica și adoptarea obiceiurilor rusești de către greci. Împotriva acestei afirmații, ca un motiv în plus, s-ar putea invoca aparenta absență a Tainei Maslului din practica liturgică a Săptămânii Mari, obicei care nu se regăsea nici printre celelalte popoare ortodoxe din Balcani sub dominație otomană: sârbii, bulgarii și românii, din rândurile cărora pleca o mulțime mare de călugări spre Sfântul Munte Athos⁴³.

Majoritatea liturghiștilor – după cum confirmă și părintele Bissias – cad de acord asupra ideii că slujirea Tainei Sfântului Maslu în Săptămâna Mare își are originea, într-un anumit fel, în ritualul străvechi al reprimirii penitențelor în Biserică. Dacă așa stau lucrurile, practica aceasta ar fi putut să pornească din Bizanț, dar trebuie să nu uităm că ritualul de ispășire a păcatelor pe care ea îl presupunea ieșise din uz cu mult înainte de secolul al XVI-lea. Dar dacă el a persistat totuși – după cum arată Mélia – în Biserica Georgiei, ar fi putut la fel de bine să continue și în Rusia, pentru o anumită perioadă de timp⁴⁴. Odată cu apariția slujbei contemporane a Tainei Maslului, în secolul al XV-lea, rânduiala bizantină a adăugat o rugăciune specială rostită la sfârșitul ungerilor, care este în mod clar legată mai mult de iertare și pocăință decât de vindecare, sau poate că încearcă să le combine pe cele două într-un singur ritual. În mod clar însă, în practica ritului bizantin sau, mai concret, al celui constantinopolitan, există o *discontinuitate* față de orice slujbă din vechime legată de împăcarea penitenților și reprimirea lor în sânul Bisericii. Lipsa referințelor din textul *Triodului* față de orice rânduială privind iertarea penitenților sau despre săvârșirea Maslului pentru bolnavi, precum și absența oricăror altor mărturii pertinente în acest sens, se constituie ca argumente împotriva obiceiului deloc neobișnuit al săvârșirii Maslului în cadrul Săptămânii Mari, dinainte de secolul al XVI-lea⁴⁵.

Pe de altă parte, este posibil ca Biserica să fi păstrat acest obicei, fără a-l fi inclus în mod oficial în tipicul pentru slujirea regulată sau în cadrul indicațiilor *Triodului*. Se poate ca această practică să nu fi fost una generalizată, ci limitată la anumite zone geografice sau săvârșită la ocazii spe-

---

43. *Ibidem*.

44. *Ibidem*.

45. *Ibidem*, p. 202.

cială. În orice caz, ar fi fost ciudat să se regăsească o asemenea rânduială oficială pentru reprimirea penitenților în Biserică în mediile monastice, și poate de aceea ea nu apare în manuscrisele călugărilor, din care derivă varianta tipărită a *Triodului* din zilele noastre. În același timp însă, în mediul monahal ar fi fost mult mai natural să se pună accentul pe pocăință, decât pe reprimirea oficială a penitenților în cadrul Bisericii. Un singur lucru este cert: din momentul tipăririi *Triodului* și până în zorii secolului al XX-lea, nu există o documentație clară în ceea ce privește obiceiul săvârșirii Maslului în cursul Săptămânii celei Mari⁴⁶.

În orice caz, în 1906 se pare că avem deja la dispoziție o primă variantă de slujire *obișnuită* a Maslului în cursul Săptămânii celei Mari, la Patriarhia Ecumenică din Constantinopol. În acel an, Patriarhia Ecumenică a publicat un text standard (de altfel, cunoscut sub numele de *Textul Patriarhiei*), la Constantinopol, pentru uzul curent al clerului și al cântăreților în cursul Săptămânii Mari și al Paștilor⁴⁷. Interesant este că a zecea ediție a *Textului Patriarhiei* (1990) specifică faptul că în Sfânta Miercuri „după otpustul Pavcerniței se obișnuiește a se săvârși Sfântul Maslu“. O notă adaugă că în Sfântul Munte Athos „Maslul este săvârșit în dimineața Jorii celei Mari, înainte de Ceasuri și de Sfânta Liturghie“⁴⁸. Aceste două afirmații, în mod aparent, nu provin din *Textul Patriarhiei* de la 1906, ci sunt texte explicative adăugate pentru o mai bună înțelegere, într-o ediție ulterioară, realizată de către Papagiannis. În orice caz, Papagiannis a încercat să fie consecvent cu *Textul Patriarhiei* de la 1906, menționând că edițiile anterioare ediției sale, deci cele dintre anii 1953-1978, „au respectat cu sfințenie acest text“⁴⁹, fiind în esență simple retipăriri. Astfel, a treia ediție din 1965 conține o notă de subsol în care se spune: „în Biserica grecească a lui Hristos, după Pavcernița Mică, începe săvârșirea Sfântului Maslu,

46. *Ibidem*.

47. Publicată pentru prima dată de către editorul P.G. Neokles, *The Holy and Great Week*, Constantinopol, 1906, [în limba greacă] a devenit foarte populară în Grecia de după anul 1953. Retipărită de Apostoliki Diakonia (Calivas, *op. cit.*, p. 12; de asemenea, el notează că o „prefață“ a acestui text a apărut în 1895 în Grecia, dar fără binecuvântarea oficială a Patriarhiei Ecumenice).

48. Papagiannis, *op. cit.*, ed. cit., p. 147. Aceasta implică slujirea Ungerii după Utrenie, care este oficiată în Patriarhia Ecumenică, Sfântul Munte și „Noile Teritorii“ ale Greciei în ziua de Marți dimineața, în săptămâna Mare; în alte părți, de obicei Miercuri seara.

49. Papagiannis, *op. cit.*, ed. cit., p. 7.

motiv pentru care nu mai are loc și privegherea⁵⁰. Acesta pare să fie efectiv *Textul Patriarhiei* din 1906⁵¹.

Ca o paranteză, poate – pe care părintele Bissias o consideră la rândul lui necesară în studiul asupra rânduiei Tainei Sfântului Maslu – mai trebuie menționat faptul că Pavcernița este a doua slujbă a zilei liturgice, urmând Vecerniei. În virtutea acestui fapt, Maslul este, în consecință, o slujbă care aparține zilei liturgice a Joi Mari, și nu a Miercurii Patimilor⁵². Acest aspect poate fi neclar pentru mulți în zilele noastre, tocmai pentru că, în practică, slujbele Săptămânii Mari sunt „translocate”. Astfel, Utrenia din Lunea Mare este în mod normal slujită în seara Duminiicii Floriilor, ca urmare a Vecerniei și Pavcerniței⁵³. De aceea, parohiile

50. Neokles, *op. cit.*, p. 159. Nota se referă la faptul că în chiliile călugărilor slujba pregătirii pentru primirea Sfintei Euharistii, de obicei cântată împreună cu Pavcernița Mică, se citea în particular. Referința la „priveghere” cel mai probabil se referea la slujirea Utreniei în seara precedentă; din alte surse reiese faptul că Utrenia Sfintei Zile de Marți se săvârșea chiar în dimineața aceleiași zile.

51. Este evident că această notă de subsol nu a fost o adăugare ulterioară a editorilor din 1965, de vreme ce slujirea Ungeriei în Grecia era deja destul de bine stabilită. Într-adevăr, este definitiv stabilit în bisericile vorbitoare de limbă greacă din lume, mult înainte de această dată. Astfel, este evident că este o notă care se regăsește și în *Textul original al Patriarhiei* pentru preoți și cântăreți, pentru că Ungerea se făcea înainte de otpustul Pavcerniței Mici. Pentru Ungere ei trebuiau să apeleze la *Micul Molitfelnic*. La fel, textul Sfintei Liturghii este, în general, omis din acest volum.

52. În conformitate cu *Textul Patriarhiei*, Ziua de Miercuri începe cu Utrenia, dar o asemenea discrepantă în cărțile de cult este cunoscută (prima ediție începea cu Utrenia Zilei de Luni). Potrivit ritului bizantin, ziua liturgică începe cu apusul soarelui și cu Vecernia, urmând obiceiului biblic. În orice caz, este evident că la momentul tipăririi *Triodului*, timpul slujirii Laudelor era deja „translocat” până la un anumit punct, cel mai probabil pentru a le fi convenabil credincioșilor. Cele mai multe dintre „acțiuni” (procesuni, citirile Evangheliei etc.) se petrec în timpul Utreniei, în prima parte a Săptămânii Mari; multe dintre cântările Utreniilor sunt repetate la Vecerniile următoare, în timpul Săptămânii Mari, arătând clar că întocmirea cântărilor s-a făcut strâns legat de cronologia Noului Testament care duce spre Patimile Mântuitorului. Mutarea Utreniei mai devreme, în cursul serii, a fost făcută probabil pentru a facilita participarea la slujbă. Despre aceasta, vezi Calivas, *op. cit.*, p. 13-16, cunoscut fiind faptul că fenomenul „translocației” exista deja la mijlocul secolului al XIX-lea. În sfârșit, *Textul Patriarhiei* notează că această Pavcerniță este ultima slujbă în timpul Săptămânii Mari.

53. Din nou, parohiile din Arhidiocesa Bisericii Ortodoxe a Greciei din America (GOA) omit Vecerniile și Pavcernițele din Lunea Mare. Vecernia Vinerii Mari (acum, în general, Miercurea dimineața), a Sâmbetei Mari (Vineri după-amiaza) și a Paștilor (Sâmbă-

slujesc toate slujbele din Săptămâna Mare – cu excepția Ceasurilor Împărătești și a Vecerniei din Vinerea Mare, precum și Slujba Învierii – cu mai bine de patru până la douăsprezece ore înaintea momentului din zi când ar trebui ele săvârșite⁵⁴. Prin urmare, deși Maslul cade în Miercurea Mare, întrucât se săvârșește seara, el intră în ciclul liturgic al rânduielilor din Joia Mare – fapt important pentru înțelegerea includerii sale în Săptămâna Patimilor.

În Arhidieceza grecească a Americii, „obiceiul“ a fost adoptat sub această formă în mod oficial. Și prin rânduială ecleziastică au fost preluate, tot în mod oficial, *Tipicul* din Constantinopol și obiceiurile sale liturgice. Cea mai recentă ediție a *Tipicului Marii Biserici a lui Hristos* este cea revizuită de editorul George Violakis din 1888 (care lucra împreună cu un comitet ce includea ierarhii locali) și nu menționează nimic despre săvârșirea Sfântului Maslu în cursul Săptămânii Mari⁵⁵. Ne-am putea gândi că este o posibilă omitere sau eroare. Totuși se pare că nu. Aparent, oficierea Maslului în timpul Săptămânii Patimilor nu era o practică uniformizată în toate parohiile aflate sub jurisdicția Constantinopolului la vremea respectivă, or, tipicul respectiv se referea la rânduielile liturgice din parohii, și nu la cele din mănăstiri⁵⁶.

---

tă dimineața) sunt singurele Vecernii săvârșite de obicei, exceptând faptul că este săvârșită Liturgia Darurilor mai înainte sfințite în cursul Săptămânii (acest fapt întâmplându-se destul de rar în majoritatea parohiilor). Practica parohiilor arată însă că, în general, pavecernițele nu se mai slujesc.

54. Rânduielile tradiționale: Vecerniile (*Esperion* – „seară“) așezate în mod tradițional seara, devenind începutul zilei liturgice; Pavecernița (*Apodeipnon* – „după cină“), urmând masa de seară, după Vecernie; Miezonoptica (*Mesonyktikon*) în mijlocul orelor nopții, nu neapărat ora 24; Utrenia (*Orthros* – „înainte de răsărit“), în primele ore ale dimineții, până spre zorii zilei; Ceasurile (Întâi, al Treilea, al Șaselea, al Nouălea), denumite după orele de după răsăritul soarelui, deși deseori Ceasurile Întâi până la al Șaselea se cântă ca o singură slujbă, imediat după Utrenie (Ceasul al Nouălea fiind de obicei unit cu Vecernia). În zilele cu priveghere, Vecerniile Mici sunt săvârșite la timpul obișnuit, fiind urmate de privegherea propriu-zisă, care este formată din Vecernia Mare sau Pavecernița Mare seara (mult după apusul soarelui), Utrenia și Sfânta Liturghie în succesiune imediată. În general privegherea a fost scoasă din *Tipicul Bisericii Ortodoxe* pentru parohii. Chiar și în mănăstiri există ajustări ale programului slujbelor.

55. *Tipicul Marii Bisericii a lui Hristos (TME)*, în editarea lui Violakis George, 1888 (rânduiala pentru Miercurea Mare și Joia Mare). Despre istoria și scopul actualului *Tipic al Marii Bisericii a lui Hristos* vezi și Calivas, *op. cit.*, p. 63-97.

56. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 205.

De asemenea, în ciuda faptului că acest obicei liturgic nu este menționat în *Textul Patriarhiei* din 1906, calendarul liturgic anual, care cuprinde și *Tipicul Patriarhiei* pentru fiecare zi din an, nu înscrie, nici el, slujirea Tainei Sfântului Maslul în cadrul slujbelor Săptămânii Patimilor, cu toate că recomandă în mod susținut săvârșirea Pavecerniței Mici în după-amiaza Miercurii celei Mari⁵⁷. Suntem de acord și aici cu părintele Bissias care afirmă că această omitere din calendarul patriarhal anual rămâne întrucâtva ciudată⁵⁸.

De altfel, întreaga situație devine cu atât mai greu de explicat, cu cât intră în contrast cu o publicație paralelă a Bisericii Greciei (Dipticele Bisericii Greciei – Calendar, prescurtat DEE), care recomandă în mod explicit săvârșirea Maslului după Pavecernița mică din seara Miercurii celei Mari, ba mai mult, reînnoiește această recomandare în fiecare an. Maslul se menționează numai după ce se face o referință la pagina *Tipicului Bisericii Mari* unde se prescrie Pavecernița Mică de Miercuri seara, pentru ziua liturgică a Joiii celei Mari⁵⁹. Slujba Maslului, în sine, nu intră defel în prescrierile *Tipicului*⁶⁰. Revenind însă la mențiunile făcute în calendarul grecesc, Utrunia din Joia Mare este prescrisă ca urmând Maslului, în seara din Miercurea Patimilor. Cu toate acestea, regula nu se aplica tuturor parohiilor din Grecia din moment ce DEE aduce mențiuni speciale pentru practicile din „Noile teritorii“ (în principiu, din Grecia de nord) și din Muntele Athos, ambele aflate sub jurisdicția oficială a Patriarhiei Ecumenice⁶¹. În aceste

57. *TME* prevede Pavecernița, dar nu și Ungerea. Calendarul rezumat al Patriarhiei nu este constant de la un an la altul, fie din cauze tehnice (editări diferite etc.) sau pentru faptul că în jurisdicția Constantinopolului slujba Ungerii este săvârșită în momente diferite.

58. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 206.

59. *Ibidem*.

60. Biserica Greciei, deși formal independentă de Constantinopol din 1851, se folosește de *TME* în slujirea din majoritatea parohiilor, deși au fost adoptate mai multe modificări de-a lungul anilor.

61. Administrarea temporară a „Noilor teritorii“ ale Patriarhiei Ecumenice de către Biserica Greciei este oficială din 1928, ca o măsură politică, întrucât zonele afectate (Epirul, Macedonia, Tracia de vest și anumite insule din Marea Egee) au fost încorporate statului grec după Războaiele Balcanice (1912-1913). Schimbul de populații cu Turcia (1922) a dus la serioase tensiuni politice. Patriarhia continuă să ratifice alegerea ierarhilor în aceste regiuni. Mănăstirile din Sfântul Munte au fost dintotdeauna sub jurisdicția Constantinopolului. De asemenea, teritorii grecești cum ar fi Creta, rămân sub jurisdicția Constantinopolului, deși Biserica Cretei, de pildă, este „semi-autonomă“.

regiuni era stabilit ca Utrenia să fie slujită în Joia Mare, *dimineața*, fiind urmată de Ceasuri și apoi de Vecernia din Vinerea Mare unită cu Sfânta Liturghie, cu toate că textul nu menționează nimic despre slujba Maslului⁶². Este interesant că Biserica Greciei, care de obicei menționează în calendarul anual chiar și cele mai mici discrepanțe față de *Tipicul Marii Biserici*, nu face, de astă dată, nicio mențiune despre diferențele privind săvârșirea Maslului sau despre faptul că practica ungerii cu untdelemn sfințit nu apare efectiv în paginile *Tipicului*. Cu toate acestea, se știe că Biserica Greciei a adoptat – cel puțin în parohii – *Textul Patriarhiei* referitor la slujbele din Săptămâna Mare. În 1953, *Textul Patriarhiei* însuși câștigă popularitate în Grecia după ce a fost publicat sub forma unui manual accesibil, dar, în momentul acela, săvârșirea slujbei Maslului în cursul Săptămânii Mari era deja bine împământenită. De aceea, avem un motiv foarte întemeiat să credem că *Textul Patriarhiei* din 1906 reflectă obiceiurile majorității Bisericilor parohiale de limbă greacă, din perioada tipăririi sale.

Cu toate că această aparentă anomalie sau omisiune din *Tipicul Bisericii Mari* ar părea lipsită de importanță, ea are totuși o însemnătate aparte – fapt confirmat și de părintele Bissias⁶³. Ceea ce *Tipicul* evidențiază, în conformitate cu majoritatea textelor din *Triod*, este faptul că Maslul nu constituia un obicei liturgic consacrat la Constantinopol în cursul Săptămânii Mari, în perioada secolelor al XVI-lea și al XIX-lea⁶⁴. Dacă ar fi fost o practică obișnuită nu ar exista niciun motiv pentru ca ea să nu fie menționată. De fapt, singura diferență semnificativă dintre *Tipicul Bisericii* din 1888 și *Textul Patriarhiei* din 1906 este că acesta din urmă stabilește ordinea pentru slujba Învierii așa cum o cunoaștem astăzi, fixând-o, de fapt, ca pe un interludiu înainte de începerea Utreniei. *Tipicul* menționează că această slujbă „mai recentă“ era „fixată“ ca obicei, începând cu anul 1888, doar „în unele locuri“. *Tipicul* prescria, de asemenea, o altă Evanghelie pentru slujba Învierii, în timp ce, într-o notă de subsol, se menționează că

62. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 207.

63. *Ibidem*.

64. În ciuda criticilor larg răspândite între liturgiștii contemporani, referitoare la *Tipicul* editat de Violakis (în special liturgiștii din afara jurisdicției Patriarhiei Ecumenice!), revizuirea acestuia din anul 1888 se pare că a reflectat practica actuală din parohii, conferindu-i totodată o aprobare „oficială“. Același lucru este valabil și în cazul revizuirii *Tipicului* constantinopolitan, al lui Konstantinos, din anul 1838, deși Violakis semnaleză că acesta din urmă conține multe erori.

Evangelhia care se citește în zilele noastre la a doua Înviere era pe atunci citită numai „în alte biserici și orașe și mănăstiri”⁶⁵. Actuala citire apare, de asemenea, în edițiile republicate ale *Textului Patriarhiei* din 1906.

Astfel, avem un indiciu foarte puternic că aprobarea oficială a Maslului în Săptămâna Mare în slujbele parohiale, aflate sub jurisdicția Patriarhiei Ecumenice, a avut loc cel mai târziu între anii 1888-1906. Fără îndoială, 1906 este anul în care „obiceiul” apare într-un text autorizat. Totuși, putem presupune adoptarea lui înainte de data publicării volumului⁶⁶.

Este aproape sigur că, la un moment dat, rânduiala actuală a ungerii cu untdelemn sfințit a fost introdusă în rânduiala Săptămânii Mari, cândva după finalul secolului al XVI-lea, adică după tipărirea primei ediții a *Triodului*, ediție care – reamintim – nu făcea nicio referire la săvârșirea Maslului în cursul Săptămânii Patimilor. Faptul e confirmat de absența referințelor la Taina Maslului în textul *Tipicului* din 1888 care nu face altceva decât să urmeze textul „oficial” al acelei ediții. Au avut loc câteva schimbări semnificative în cadrul slujbelor Săptămânii Mari la Constantinopol, printre care se numără adoptarea unei noi rânduielei pentru slujba Învierii și pentru Pericopele Evanghelice. În cele din urmă, tradițiile urmate „în alte Biserici și orașe și mănăstiri” au înlocuit obiceiurile respectate la Constantinopol, chiar și înainte de 1888. Aceste noi slujbe pascale – menționate deja în notele de subsol ale *Tipicului* – apar în Grecia într-un text tipărit în anul 1896, deși nu erau acceptate oficial și în cadrul parohiilor aflate sub jurisdicția Constantinopolului. Indiferent dacă Sfântul Maslu este sau nu menționat în aceste texte, este clar că Patriarhia avea să adopte, în cele din urmă, obiceiurile liturgice și din alte părți. Mărturiile includ, totuși, o lipsă a „fixării” clare a Maslului în rânduiala zilnică din afara Constantinopolului. Momentul săvârșirii lui era stabilit fie înainte, fie după Pavcerniță, după cum se menționează în *Triod* și în Calendarul anual al Bisericii Greciei: după Utrenie și înainte de Ceasuri, la Sfântul Munte Athos și în „Noile teritorii”. În orice caz, putem preciza – și astfel își încheie argumentația părintele Bissias – că anul 1906 aduce prima confirmare explicită și oficială a acestei practici în cadrul Patriarhiei Ecumenice, în epoca modernă, și că de acum înainte ea devine standard pentru toate parohiile aflate sub

65. *TME*, 307-308, în traducerea lui David G. Bissias. Veși zi Calivas, *op. cit.*, p. 107-112.

66. David G. Bissias, *op. cit.*, p. 208.

jurisdicția Constantinopolului și, în cele din urmă, pentru toate cele care îi urmau modelul⁶⁷.

Aspectul important aici este că „obiceiul“ la care face referire *Textul Patriarhiei*, respectiv săvârșirea slujbei actuale a Maslului în cursul Săptămânii Mari a Patimilor Domnului, nu este nici pe departe o tradiție pe cât de „antică“ o consideră ortodocșii greci, ci o rânduială mult mai nouă.

---

67. *Ibidem*, 209.